

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁL

Název projektu	Šablony v SZŠ Příbram
Registrační číslo	CZ.1.07/1.5.003/34.0933
Název materiálu	<i>Práce s texty – výchova ke čtenářství</i> VY_32_INOVACE_CJ.3.10 Tropy a figury
Vyučovací předmět	Český jazyk a literatura
Tematický okruh	Teorie literatury
Autor	Mgr. Alena Šimůnková
Škola	Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická, Příbram I, Jiráskovy sady 113
Datum vyhotovení	únor 2014
Datum a místo ověření	3.3. 2014 - obor Masér sportovní rekondiční, třída 1.MSR
Anotace	Materiál je určen prioritně pro žáky 1. ročníků středních škol jako základní vhled do této problematiky. Další, obtížnější jevy si žáci osvojí v průběhu studia. Pracovní list však může sloužit i pro opakování práce s básnickým textem v kterémkoliv ročníku střední školy i pro závěrečné opakování k maturitní zkoušce. Žáci si osvojí základní pojmy z teorie literatury.
Metodický pokyn	Aktivita – pracovní list - přímá práce žáků – 1 vyučovací hodina

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Básnická obraznost

Specifickými slovy literárního jazyka jsou **poetismy** (*luna, vesna...*), **synonyma**, **slova expresivní** (citoslovce, zdvojnásobení...). Slova v literatuře velmi často mění svůj zavedený význam, resp. obohacují a rozšiřují ten původní, dávají mu neočekávanost, neuchopitelnost...

Obraznost řeči – je jedním ze základních projevů krásné literatury – je jedním z projevů tvůrčí imaginace – jde o ozvláštnění běžné řeči, ale zároveň „vtiskuje“ světu nové struktury, zprostředkuje jinak nesdělitelnou skutečnost

- **básnické obrazy – metafory (zast. tropy)**
- **figurativní výrazy (figury)**

TROPY

Přirovnání – vyjadřuje pomocí spojky **jako** vnitřní podobnost dvou různých jevů

„*Noc jako bas. / Jak soprán vysoko je měsíc.*“ (K.I. Galczyński)

„*Naše životy jsou truchlivé jak pláč...*“ (V. Nezval)

Metafora – přenesení významu na základě podobnosti (objevování dosud nepoznané stránky skutečnosti) – má sklon k iracionalitě, může hledat podobnost i v odlišnosti, jde často o podvědomé **asociace** (= volné spojování představ logicky nesouvisejících) vázané na specifickou osobní zkušenost. Významy metafor často ukazují mimo fyzikálně možný svět

„*Ach, Čechy krásné, Čechy mé, / Obraze rámu prastarého, / kolikrát vytrhli tě z něho, / že odprýskaly barvy tvé / až po tmu hrobů...*“ (F. Hrubín)

„*Tvé oči dva výstřely naslepo... / Dva výstřely naslepo za rohem ulice kudy jsem šel / jak věžeň hledající konec dvora...*“ (V. Nezval)

Personifikace – druh **metafory** – přisuzuje předmětům a zvířatům (rostlinám) lidské vlastnosti (antropomorfizace světa)

„*Na stole světlo boxuje s noční můrou...*“ (K. Biebl)

„*Ó jak plakaly šlehačkové dorty, že už se nemohou dosyta rozplácávat na nosech hrdinů...*“ (L. Kundera)

Oxymoron – druh **metafory** – spojuje významové protiklady – zdánlivá nelogičnost

„mrtvé milenky cit, zborštěné harfy tón... (K.H. Mácha)

„...nešťastně šťasten...“ (F.Halas)

Epiteton – metaforický obrazný přívlastek – vyjadřuje citové zaujetí, hodnocení

„*Pokojná píseň žní jde po polích / a pod **ohnivým** sluncem / **blažený** pot si stírá člověk.*

(K. Toman)

Metonymie – přenesení významu na základě věcné souvislosti

„ *Taková banda / hraje v hospodě. / **Plešatý buben, zrzavá harmonika.** / Trumpety stropem prorážejí./ **A je v tom Beethoven, / a je v tom Bach....*** (M. Holub)

Synekdocha – druh **metonymie** – záměna části za celek, jednotného čísla za množné a naopak

„*Stůj noho, posvátná místa jsou,/ kamkoli kráčíš.*“ (J.Kollár)

S **metonymií** souvisí **ironie**, která pojmenovává opakem – ironický význam lze pochopit jen z kontextu (teprve známe-li hořký obsah Gellnerovy sbírky Radosti života, budeme vnímat ironii titulu). Zesílenou ironií je **sarkasmus**.

Alegorie – jinotaj – znázorňuje pomocí konkrétního příběhu, předmětu či postavy **abstraktní**, často filozofické ideje – např. v Komenského *Labyrintu a Ráji srdci* představuje bludiště města absurditu a chaos světa. Výrazným alegorickým dílem je Dantova *Božská komedie* – divoký les alegorií zkaženého světa, pardál alegorie smyslnosti...

Variantou alegorie je **podobenství** – v epické zkratce přibližuje náboženský, filozofický nebo politický problém, obsahuje mravní naučení (poselství) – bajky, Bible, Kafkovo *Před zákonem*.

Symbol – obraz či motiv sugerující hlubší smysl, je znakem pro nějakou jinou skutečnost. Může být ustálený (černá – barva smrti, smutku, holubice – symbol míru), ale také autorem nově vytvářený. Je abstraktnější, neurčitější, záhadnější než alegorie. Autoři je často označují velkými písmeny (Matka Země – Mácha)

Hyperbola – zveličení – „*Miliontý třikrát stotisící první telegram...*“ (J. Seifert)

FIGURY

-
- **atypické sestavy slov, záměrně odchylné od neutrální větné stavby, často zesilují význam slov**

Anafora – opakování slov na začátku veršů či vět

„... *krev teče mi z čela/ krev teče mi z očí/ krev utíká z šije...*“ (P. Bezruč)

„*Padaly slzy mé, padaly do močálů / padaly za živé království béd a žalu...*“ (J. Orten)

Apostrofa – oslovení nepřítomného nebo neživého adresáta

„*Milenčin dopise, lampo, kniho kamarádova...*“ (J. Wolker)

Inverze – obrácení obvyklého pořádku slov, typická pro poezii

„*Polibek růže hebké a rudé...*“ (S.K. Neumann)

„...*za horami protějšími vycházela slunce světů jiných ...*“ (K. H. Mácha)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

zvukové prostředky

- uplatňují se zejména v poezii – využití zvukových kvalit hlásek (záměrné hromadění), jejich zvýraznění

Eufonie (libozvuk) - eufonickou funkci má **rým**, k dojmu libozvučnosti v českém jazykovém povědomí přispívají samohlásky (tóny)

„...*ouplné lůny krásná tvář*...“ (K.H.Mácha)

Opakem je **kakofonie (nelibozvuk)** – k tomuto dojmu přispívají souhlásky (šumy), které vyžadují zvýšenou artikulační námahu – c, r, ř

„*Hourání bouraček cár hartusení courá/ po mouru chmury, která vyšla z míry*...“ (V. Holan)

Onomatopoeie (zvukomalba) – nápodoba reálných zvuků

„*a na topole podle skal/ zelený mužik zatleskal*.“ (K.J. Erben)

RÝM – souzvuk hlásek na konci veršů --- posiluje eufonii a rytmus

sdružený – a a b b

střídavý – a b a b

obkročný – a b b a

sporadický – částečně spojuje verše navzájem

Vyhledejte v textu básně tropy a figury:

J.V.Sládek – Velké, širé, rodné lány

Velké, širé, rodné lány
jak jste krásny na vše strany,
od souvratě ku souvratí
jak vás dnes.to slunko zlatí!

Nad vámi se nebe klene
jako v květu pole lněné,
nad lesy jen z modrošíra
pára v tichý děšť se sbírá.

Plavé žito jako břehy,
květná luka plná něhy,
na úhoru v žírné kráse
pokojně se stádo pase.

A jak slunce vás tak zhřívá
a jak cvrček v klasech zpívá
v šíř i v dál, vy rodné lány
buďte vy nám požehnány!

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ŘEŠENÍ:

Epiteta: *širé, rodné, plavé, květná...*

Přirovnání: *jako v květu pole lněné*

Personifikace: *slunko zlatí, slunce zhřívá*

Inverze: *jako v květu **pole lněné***

Anafora: *a jak slunce / a jak cvrček*

Apostrofa: *vy, rodné lány, buďte vy nám požehnány*

Rýmové schéma: a, a, b, b - sdružený

Zdroje:

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vydání. Jíloviště: Mercury Music Entertainment s.r.o., 2007. 346 s. ISBN 978-80-239-9284-7

BRUKNER, Josef – FILIP, Jiří. *Malý poetický slovník*. 1. vydání. Praha: Středočeské krajské kulturní středisko, 1984. 60 s.

ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z pověstí národních*. Dotisk 3. vydání. Praha: Mladá fronta a.s., 2011. 163 s. ISBN 978-80-204-2044-2

SLÁDEK, Josef Václav. *Sluncem a stínem a jiné básně*. 1. vydání v Národní knihovně. Praha: Odeon, 1972. 279 s. 01-058-72

Pokud není uvedeno jinak, jsou použité objekty vlastní originální tvorbou autorky.